

Çar şəb. 7 Nömrə 1336

İrəvan, 1912-ci ilin dekabr ayının 27-də. Azərbaycanın ictimai və siyasi vəziyyəti. Azərbaycanın iqtisadi və mədəni vəziyyəti. Azərbaycanın tarixi və coğrafi vəziyyəti. Azərbaycanın ədəbi və sənət vəziyyəti. Azərbaycanın fəlsəfi və dini vəziyyəti. Azərbaycanın elmi və texniki vəziyyəti. Azərbaycanın milli və milliyyət vəziyyəti. Azərbaycanın xarici və beynəlxalq vəziyyəti. Azərbaycanın gələcəyi və perspektivləri.

İrəvan, 1912-ci ilin dekabr ayının 27-də. Azərbaycanın ictimai və siyasi vəziyyəti. Azərbaycanın iqtisadi və mədəni vəziyyəti. Azərbaycanın tarixi və coğrafi vəziyyəti. Azərbaycanın ədəbi və sənət vəziyyəti. Azərbaycanın fəlsəfi və dini vəziyyəti. Azərbaycanın elmi və texniki vəziyyəti. Azərbaycanın milli və milliyyət vəziyyəti. Azərbaycanın xarici və beynəlxalq vəziyyəti. Azərbaycanın gələcəyi və perspektivləri.

İrəvan, 1912-ci ilin dekabr ayının 27-də. Azərbaycanın ictimai və siyasi vəziyyəti. Azərbaycanın iqtisadi və mədəni vəziyyəti. Azərbaycanın tarixi və coğrafi vəziyyəti. Azərbaycanın ədəbi və sənət vəziyyəti. Azərbaycanın fəlsəfi və dini vəziyyəti. Azərbaycanın elmi və texniki vəziyyəti. Azərbaycanın milli və milliyyət vəziyyəti. Azərbaycanın xarici və beynəlxalq vəziyyəti. Azərbaycanın gələcəyi və perspektivləri.

Коллекция
Коллекция книг и документов, посвященная истории и культуре Азербайджана. Включает в себя труды ученых, историков, поэтов и писателей, а также документы, относящиеся к различным этапам истории нашей страны.

"Azərbaycan" qəzetinin 4-cü nömrəsinin 1-ci səhifəsi

Çərşənbə, 25 sentyabr 1918-ci il, nömrə 4

AZƏRBAYCAN

Hələlik həftədə iki dəfə nəşr olunan siyasi, elmi və iqtisadi türk qəzetəsidir

Birinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Çarşənbə, 18 zilhicce 1336.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə “Azərbaycan” səhifələri açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz.

Məhəlli-idarə: Gəncə, “Azərbaycan” idarəsi. Tək nüsxəsi 1 rublədir.

Abunə şəraiti: Yanvarın 1-dək Gəncədə 30 rublə, aylığı 8 rublə; başqa yerlər üçün 40 rublə, aylığı 10 rublə.

HÖKUMƏT ƏMRLƏRİ

Dövlət Müfəttişliyindən

– Adam Bekiroviç Muxarski avqustun 1-dən Dövlət kontrolyoru [müfəttişi] yanında siparişat [xüsusi işlər] məmuru təyin olunur.

– Miralay [polkovnik] Ənvər bəy Troyanovski sentyabrın 20-dən Dövlət Müfəttiş[liy]i İdarəsinin müvəqqəti katibi təyin olunur.

Dövlət müfəttişi əvəzindən

Maliyyə naziri: Ə. b. Əmircanov.

Maarif Nəzarətindən

– Məhəmmədbağır bəy Saleh bəy oğlu Şeyxzamanzadə sentyabrın 22-dən Maarif Nəzarətində maaşsız xüsusi siparişat məmuru təyin olunur.

– Keçmişdə Bakı Fəhlə Vəkilləri Şurasının İcraiyyə Komitəsinin olub da, indi dövlət ixtiyarına keçən, Bakıda Parapet yanındakı mətbəəxananı idarə etmək üçün Oruc Orucov sentyabrın 22-dən Maarif Nəzarəti tərəfindən vəkil təyin olunur.

Maarif naziri: N. Yusifbəyov

Ədliyyə Nəzarətindən

– Azad edilirlər:

Gəncə nahiyə məhkəməsi prokurorunun köməkçisi Vasili Aleksandroviç Nekleyeviç – vəzifəsindən və ümumiyyətlə xidmətdən, 5 avqust 1918-ci ildən;

Gəncə nahiyə məhkəməsi prokurorunun köməkçisi İlya İvanoviç Varşavski – vəzifəsindən və ümumiyyətlə xidmətdən, 10 iyul 1918-ci ildən;

Gəncə nahiyə məhkəməsi prokurorunun köməkçisi Dmitri Mixayloviç Çxartarəşvili – vəzifəsindən və ümumiyyətlə xidmətdən, 27 avqust 1918-ci ildən, hər üçü Hökumətin 24 iyul 1918-ci il tarixli qərarı əsasında;

Şamaxı sülh məhkəməsi hakiminin köməkçisi Vladimir Vasilyeviç Davidovski – vəzifəsindən və ümumiyyətlə xidmətdən, 1 iyul 1918-ci ildən, Hökumətin 24 iyun 1918-ci il tarixli qərarı əsasında;

Zəngəzur şöbəsi sülh hakiminin köməkçisi, Zəngəzur istintaq sahəsinin müdiri Aleksey Aleksandroviç Oçkurov – vəzifəsindən və ümumiyyətlə xid-

mətdən, öz xahişi əsasında.

– Təyin edilirlər:

Nuxu sülh şöbəsinin katibi Mustafa bəy Fərzəlibəyov – Şamaxı sülh şöbəsi hakiminin köməkçisi, Şamaxı sülh sahəsinin müdiri;

Nuxu sülh şöbəsinin hakimi Möhüddin bəy Şahmalıyev – Gəncə nahiyə məhkəməsində xüsusilə mühüm işlər üzrə məhkəmə müstəntiqi;

Nuxu sülh şöbəsinin sülh vasitəçisi Şirəli bəy Əmircanov – Nuxu sülh şöbəsinin hakimi.

Ədliyyə naziri əvəzi: [Teymur bəy] Makinski.

BAKININ ALINMASI HAQQINDA

Bakıya sərnəşin nəqliyyatı hələlik işləmir. Sərnəşin qatarları sadəcə Kürdəmirə qədər gedir. Türk-Azərbaycan ordusu üçün hər gün 10-15 vaqon ərzaq göndərilir. 22 sentyabrdan etibarən xüsusi yüklərin, əsasən çörək və kartofun daşınmasına da başlanmışdır. Hər gün 2-3 vaqon yüklənməkdədir.

* * *

Gürcüstandakı Avstriya-Macaristan nümayəndə heyətinin rəhbəri Baron fon Frankelşteyn Azərbaycanın Gürcüstan Hökuməti yanındakı diplomatik nümayəndəsi M. Y. Cəfərovu ziyarət etmiş və Bakının Türk-Azərbaycan əsgərləri tərəfindən alınması münasibəti ilə onu şəxsən təbrik etmişdir.

* * *

M. Y. Cəfərov yenə eyni münasibətlə, Gürcüstan Cümhuriyyətinin Baş Naziri N. N. Jordaniyanın, Xarici İşlər naziri N. V. Ramişvilinin, Nəqliyyat naziri cənab Lordkipanidzenin və eləcə də Birləşmiş Dağlılar İttifaqının sədri T. Çermoyevin təbriklərini qəbul etmişdir.

* * *

Osmanlı Şərq Orduları Komandanı Xəlil paşa 19 sentyabrda xüsusi qatarla Tiflisə gəlmişdir. Xəlil paşa, onu müşayiət edənlərlə birgə, 20 sentyabrda Aleksandropola yola düşmüşdür.

* * *

Azərbaycanın diplomatik nümayəndəsi M. Y. Cəfərov, “Kavkazskoye slovo” qəzetinin müxbiri ilə söhbətində bunları demişdir:

“Bakıyla teleqraf əlaqəsi hələ açılmadığından, Hökumətdən heç bir rəsmi xəbər alınmamışdır. Fəqət çox etibarlı xüsusi mənbələrdən, bəzi təfərrüatlar haqqında məlumat alınmışdır. Bakıya hücum 14 sentyabrda, səhər saat 3-də başlamışdır. Evlərə, eləcə də mədənlərə ziyan dəyməmişdir. Rotşildin 4 sisterni yanmış, ancaq yanğının qarşısı sürətlə alınmışdır. Heç bir qırğın olmamışdır. Fürsətdən istifadə etməyə çalışan 50 müsəlman, Ali komanda heyətinin əmri ilə asılmış yaxud güllələnmişdir. Şəhər ələ keçirilməzdən əvvəl, ermənilər 80 gəmiyə danıza qaçmış, fəqət ərzaq yoxluğu səbəbindən, qısa müddət sonra geri qayıtmaq məcburiyyətində qalmışlar.

“Qars” və “Ərdəhan” hərbi gəmiləri də dənizə çıxmış, fəqət qısa müddət sonra vasitəçi göndərərək, onlara ərzaq verilməsini xahiş etmişlər. Bu xahişə, əsir rusları müvafiq sayda əsir türklərlə dəyişdirmək şərtiylə razılıq verilmişdir. Gəmilərə ərzaq verildikdən sonra, onlar naməlum istiqamətdə uzaqlaşmışlar. İngilis əsgərləri də gəmilərə minərək Ənzəliyə yola düşmüşlər. Ümumiyyətlə, həqiqi ingilislər 1200 nəfərdən çox deyilmiş, qalan kontingent sindhilərdən ibarətmiş.

Nuri paşa Bakıdadır.

Bakının şimalındakı sahillər türklərin əlində deyil.”

BAKIDA VƏZİYYƏT

Bakıdan təzəcə gələn məlumatlı şəxs, şəhərin Türk-Azərbaycan əsgərləri tərəfindən alınmazdan əvvəlki və alındıqdan sonrakı vəziyyəti haqqında bunları demişdir:

Hücum o qədər ani və sürətli bir şəkildə başladı ki, şəhərin müdafiəçiləri 15 sentyabra keçən gecə panikaya qapılaraq, ancaq özlərini xilas etmək barədə düşüncələr. İngilislər, uduqlarını görmüş olacaqlar ki, hamıdan əvvəl gəmilərə minərək qaçdılar. Onların ardınca, bütün bu həngamənin əsas baiskarları qaçdılar. Müsəlman əsgərlərinin kiçik bir dəstəsi gecə fədakarcasına döyüşərək şəhərə girdi. Əsas qüvvələr isə, dinc əhalinin küçə döyüşlərindən xətər görməsinə yol

verməmək üçün, Ali komandanlığın tapşırığı ilə gecə döyüşə girmədi. Buna baxmayaraq, şəhərin müdafiəçilərinin qapıldıqları panika o qədər güclü idi ki, hətta bu kiçik dəstə qarşısında belə, dəniz istiqamətində çəkilməyə başladılar. Digər tərəfdən bu qorxaqlar, şəhərin dinc müsəlman əhalisinə ziyan vurmağı da yaddan çıxarmır, əllərinə düşəni güllələyir və bəzi müsəlman evlərini yandırır dılar. Daşnaksaqan quldurları üçün xarakteristik olan bu vəhşiliklər (Ərzincan, Ərzurum və Qarsı yada salmaq), müəyyən çaxnaşmalara səbəb oldu, ancaq bu çaxnaşmaların qarşısı dərhal alındı, 100 nəfərə qədər qarətçi isə Türk Komandanlığı tərəfindən güllələndi yaxud asıldı. Nizam-intizam yaradıldı və sakitlik dərhal bərpa edildi. Təcavüzkarlara və qarətçilərə qarşı amansız olan Nazim bəyin şəhər komendantı təyin edilməsinin də burada böyük rolu var idi. Qarət edilən mallar geri alınaraq sahiblərinə qaytarıldı.

Kritik həddə çatan ərzaq problemi xeyli yüngülləşmişdir. Çörəyin qiyməti 20-22 rubldan 5 rubla qədər düşmüşdür. Şollar su kəmərinin fəaliyyəti yənidən bərpa edilmişdir. Şəhər İdarəsi, başda idarənin rəhbəri F. İlyuşkin olmaqla, vəzifə başına çağırılmış, əskik idarə üzvlərinin yerinə müvafiq şəxslərin işə cəlb edilməsi səlahiyyəti idarəyə verilmiş və ərzaq işi də Şəhər İdarəsinin nəzarətinə tapşırılmışdır. Azərbaycan Hökumətinin qərarı ilə, bütün idarələrə öz işlərinin başına qayıdaraq, fəaliyyətlərini davam etdirmək

əmr edilmişdir.

Mədənlərdə də həyat öz qaydasına düşmüşdür. Mədənlərə heç bir ziyan dəyməmişdir.

“Açıq söz” qəzeti çıxmağa başlamışdır, “Kaspi” qəzeti də bu yaxınlarda çıxmağa başlayacaqdır. Baş Nazirin qəbulunda olan erməni nümayəndə heyətinə, “Şamaxı qaçqınlarına yardım komitəsi” təşkil etmək üçün icazə verilmişdir. Mühasirə müddətində bu qaçqınların vəziyyəti olduqca acınacaqlı idi. Mağazalar açıqdır. Fövqəladə vəziyyət elan edilmişdir və axşam saat 7-dən sonra küçəyə çıxmaq qadağandır.

Xəzər donanmasının komandiri Voskresenski şəhərdədir. O, Azərbaycanla donanma arasında sazişə gəlmək üçün Hökumətlə müzakirələr aparmaqdadır.

Ərzaq idarəsinin binasında xeyli qənd və çay, eləcə də, müəyyən qədər un ehtiyatı tapılmışdır.

Xülasə, Bakıda həyat normal axarına düşməyə başlamışdır.

BAKININ ALINMASI TİFLİS MƏTBUATINDA

Bakının Türk-Azərbaycan orduları tərəfindən alınması faktına Tiflis mətbuatı əksərən rəğbətlə yanaşmamışdır. İfrat sol partiyaların orqanları olan “Trudovoye znamya” (sosialist inqilabçılar) və “Borba” (sosialist-demokratlar) bu barədə xüsusilə sərt çıxış

etmişdir.

“Trudovoye znamya” Türk-Azərbaycan ordularını “qaranlıq güclər” adlandırır, “Borba” qəzeti isə 169-cu nömrəsində bunları yazır:

“Bakının süqutunun acı xəbəri gəlib çatdı. Şəhərin müdafiəçilərinin qəhrəmanca müqaviməti, düşmənin sayca inanılmaz üstünlüyü qarşısında qırıldı. Türk əsgərlərinin sürüsü və Azərbaycan bəndləri şəhərə soxuldular. Biz bu sətirləri yazarkən, bəlkə də Bakının küçələrində amansız qırğınlar gedir.

Qoy qəsbkarlar, Azərbaycan paşalarının öz paytaxtlarına çevirmək qərarına gəldikləri şəhəri tutduqdan sonra, qələbələrini öz bildikləri kimi qeyd etsinlər.

Hadisələrin siyasi qiymətinə biz hələ qayıdacağıq.

Hələlik sadəcə bunu demək istəyirik:

Bakının hakimləri keçmişdə hansı səhvlərə yol vermiş olursa-olsun, gələcək nəsillər üçün Bakının müdafiəsi, parçalara bölünən Rusiyanın utanc tarixindəki az sayda parlaq səhifədən biri olaraq qalacaqdır.

Qoy bu gün şəhər, qaliblərin ayaqları altında olsun.

Onların təntənəli günləri gəlib keçəcəkdir.

Və o vaxt, Bakı önlərindəki qanlı meydanda həlak olanların boş yerə qurban getmədiyini anlaşılaçaqdır.”

“Kavkazskoye slovo” (erməni burjuaziyasının orqanı) bir az ehtiyatlı çı-

xış edir. Onu, “Bakının dinc əhalisinin və qəhrəman müdafiəçilərinin” aqibəti maraqlandırır.

Qəzet soruşur:

“Bizim o qədər çox qorxduğumuz dəhşət artıq baş vermiş, şəhər dağıntı və qırğına məruz qalmışımı, yoxsa şəhərin indiki hakimlərinin siyasi nəzakəti və insanpərvərlik duyğuları qalib gəlmiş və kədərli, sonradan düzəlməsi mümkünsüz hadisələrin qarşısı alınmışımı?”

Bakı məsələsinin sülh şəraitində həllindən imtina edən Türkc-Azərbaycan Komandanlığının, lazımsız şərin qarşısını almaq üçün öz tərəfindən hər cür tədbiri gördüyü, şəhərdə dağıntı və qırğınlara yol verilmədiyi meydana çıxarsa – buna olan ümidimizi hələ itirmirik – Bakının süqutunun bütün digər nəticələrini nisbətən sükunətlə qarşılaya bilərik, çünki geri qalan məsələlər sonradan düzəlməli şeylərdir.”

Sadəcə “Qruziya” qəzeti (gürcü millətçilərinin orqanı) Bakının Azərbaycanın əlinə keçməsinə rəğbətlə qarşılamışdır. Qəzet yazır:

“Bu faktın böyük əhəmiyyət daşıdığı hamıya aydındır. Düşmən koalisiyanın Zaqafqaziya sərhədləri daxilindəki axırncı dayağı – ingilislərin Zaqafqaziya xalqlarının taleyinə birbaşa müdaxilə edəcəklərinə dair əsassız şayiə və ümidləri bu vaxta qədər dəstəkləyən və qidalandıran ingilis-rus qalası aradan qaldırılır. Artıq bu cür fikirlərə son qoyuldu və bütün Şərqnin ən böyük sənaye mərkəzi indi, keçmiş Rusiyanın

bütün ərazilərini yavaş-yavaş ələ keçirən, Almaniyanın lider olduğu koalisiyanın nəzarətinə keçir.

Bu fakt, öz növbəsində, həm bütövlükdə koalisiyanın maraqları, həm də xüsusi olaraq Bakı nefti ilə qidalanan Gürcüstanın və bütün Zaqafqaziyanın təxirəsalınmaz və vacib ehtiyacları baxımından çox böyük iqtisadi əhəmiyyətə malikdir. Yanacaq – müasir həyatın qanıdır. Bu qanın düzgün dövr etməsi, normal dövlət orqanizmi üçün mütləq vacibdir.”

YERLİ XRONİKA

Sosial Təminat və Səhiyyə nazirinin əmri ilə, xolera epidemiyasının qarşısını almaq üçün Bakı quberniyasının Göyçay qəsəbəsinə Gəncə quberniyası həkiminin köməkçisi doktor Kuznetsov, Gəncə uyezdnin Goranboy-Əhmədli kənd icmasına isə Gəncə uyezdi həkimi doktor Zeman ezam edilmişdir.

* * *

Avropa müharibəsinin əvvəlindən etibarən, bütün Zaqafqaziyanın sərhədləri daxilində müsəlmanlar və onların əmlakına tətbiq edilən zorakılığın araşdırılması məqsədi ilə qurulan Fövqəladə Təhqiqat Komissiyası, sədr Ə. b. Xasməmmədov, üzvlər Novatski, Mixaylov, Şahmalıyev və Qutvillodan ibarət olan heyətlə 22 sentyabrda Kürdəmir stansiyasına getmişdir, oradan isə Şamaxı və Göyçaya gedəcəkdir.

* * *

Zülqədərovlar və Qarabəyovların əmlaklarının dağıdılması ilə əlaqədar olaraq ilk istintaqı aparmaq vəzifəsi Bakı nahiyə məhkəməsi üzvü P. A. Jukova tapşırılır.

* * *

İrəvan quberniyasından Qazax uyezdinə yeni bir qaçqın kütləsi hərəkət etməkdədir. Müsəlman qaçqınların vəziyyəti çox ağırdır. Təcili kömək lazımdır.

GƏNCƏ, 25 SENTYABR 1918

Azərbaycan Hökuməti üç ayı Gəncədə keçirdikdən sonra, öz paytaxtına köçür.

Bu gün Hökumətin keçmiş iqamətgahını tərk edərkən, Gəncənin Azərbaycan ictimai hərəkəti tarixindəki roluna qısaca göz atmaq pis olmaz. Çətin sınaqlar dövründə Gəncə, taleyin hökmüylə mərkəz olmuş, müstəqil Azərbaycan ideyası ilk dəfə burada yaranmış, Azərbaycan Hökumətinin qurulmasıyla bu ideya burada həyata keçirilmişdir. Ümumrusiya inqilabının bütün mərhələlərində Gəncə ziyalıları müsəlmanların siyasi həyatında görkəmli rol oynamış, Gəncə şəhəri milli həyatın ən vacib hadisələrinin meydana çıxdığı bir mənbə olmuşdur.

Rus inqilabı bütün müsəlman mərkəzlərini bolşevik dalğasıyla əhatə etdikdə, müsəlmanların taleyinə yad ünsürlər hakim olaraq, onları zorakılığa

məruz qoyduqda və milli mənlilərini əzdikdə, Gəncə, müsəlmanların yeganə mədəni-siyasi bazası olaraq qaldı. Cəbhədən axın-axın gələn düşmən fərarilərindən və Bakı istiqamətindən gələn bolşevizmdən doğma yurdları məhdud imkanlarla müdafiə etməyə məhz Gəncədən başlandı. Osmanlı İmperiyasının övladları Azərbaycan dövlətçiliyinin doğulduğu bu yerə – millətimizin köməyinə gələndə qədər təslim olmamaq və o bazanı qoruyub saxlamaq, Gəncə və onun rəhbərlərinə böyük səylər və vəsaitlər hesabına başa gəlmişdir.

Gəncənin və onun rəhbər ziyalılarının rolu, Azərbaycan dövlətçiliyi tarixində ən parlaq səhifələri tutacaqdır. Ölkə, öz siyasi həyatının yeni bir erasına qədəm qoyarkən, millətin ictimai və siyasi inkişafı baxımından ən əlverişli zəmini Gəncədə tapacaqdır və ümid edirik ki, Gəncə ziyalıları böyük ümumxalq işini yenə əvvəlki kimi müvəffəqiyyətlə davam etdirəcəklər. Ümid edirik ki, Azərbaycan Hökuməti Gəncəni tərk edərkən, zəngin quberniyasıyla birgə Gəncənin ictimai və iqtisadi həyatının yenə əvvəlki kimi sürətlə inkişaf etməsi üçün lazım gələn hər şeyi edəcəkdir.

TÜRKİYƏDƏ

Kabinetin yeni üzvləri

Bu günlərdə Nazirlər Kabinetinə yeni üzvlər daxil olmuşdur:

İsmayıl Canbulat bəy – Daxili İşlər naziri;

Doktor Nazim bəy – Xalq Maarifi naziri;

Kamal bəy – Ərzaq naziri.

Yeni Daxili İşlər naziri daha əvvəl eyni nazirlikdə işləmiş, sonra Stokholma səfir olaraq göndərilmişdir. Doktor Nazim bəy və Kamal bəy “İttihad və Tərəqqi” partiyasının görkəmli üzvləridir və Türkiyədə baş tutan çevrilişdə çox böyük rol oynamışlar.

Son vaxtlarda ərzaq məsələsi Türkiyədə xüsusilə diqqət mərkəzinə gəlməkdədir.

* * *

“Atı” qəzeti türk ictimai rəyinin tələb etdiyi müharibə hədəflərini aşağıdakı kimi vermişdir:

1. Düşmən tərəfindən işğal edilən Suriya, Fələstin və Mesopotamiyanın Türkiyəyə qaytarılması.

2. Misirdə Türkiyənin hakimiyyətinin bərpa edilməsi.

3. İngilislərin İrandan qovulması və İranın müstəqilliyi.

4. Qara dəniz türk dənizi olmalı və Qara dəniz hövzəsindəki dövlətlər Türkiyənin himayəsi altına keçməlidir. Azərbaycan və Krım üçün Türkiyə şahzadələri, Gürcüstan üçün Almaniya şahzadəsi və Ermənistan üçün Avstriya Böyük Hersoqu ən yaxşı qəyyumlar ola bilər.

5. Bolqarıstan Şimali Dobrucanı ala bilər, ancaq Türkiyədən qopardığı torpaqları geri qaytarmalıdır. Konstansa və Dədəağac sərbəst limanlar olmalı-

dır.

6. Tripoli, Kirenaika və Dodekanes Sultana qaytarılmadan, Avstriya Şimali İtaliyanı boşaltmamalıdır.

7. Müttəfiqlərimiz eyni qayda ilə adaların, o cümlədən Kritin Türkiyəyə qaytarılmasını təminat altına almalıdır.

8. Türkiyəyə ərzaq göndərilməsi işi, Almaniya ərzaq göndərilməsi ilə eyni qaydada olmalıdır.

GÜRCÜSTANIN MÜSTƏQİLLİYİ

Tiflis qəzetləri xəbər verir:

Gürcüstan Hökuməti Berlindən, A. İ. Çxenkelidən aşağıdakı məzmununda teleqram almışdır:

“6 sentyabrda Rusiya ilə Almaniyanın qarşılıqlı ratifikasiyaları ilə müstəqilliyimizin tanınması faktı gerçəkləşmişdir. Təbrik edirəm. Bizim qonşularımızın da eyni aqibəti paylaşması uğrunda göstərdiyim bütün səylər nəticəsiz qalmışdır.”

KRIMDA

Ukrayna ilə Krım arasındakı qarşılıqlı münasibətlərdə gözlənilən dəyişikliklə əlaqədar olaraq, Krım Nazirliyi tam heyətdə hakimiyyətdən çəkilir. Keçmiş Dövlət Duması üzvünün sədrliyi ilə yeni bir Nazirliyin qurulması ehtimal edilir. Rəsmi xəbərlərə görə, Sim-

feropolda Krım Hökumətinin nümayəndələri ilə Kiyevdən gələn alman heyətinin görüşü baş tutmuşdur. Yaxın vaxtda Krımla Ukrayna Hökuməti arasında müzakirələr başlayacaqdır.

* * *

“Kiyevskaya mısıl”ın verdiyi məlumata görə, iyul ayında Don vilayətindən Ukrayna və Krıma 25 milyon rubl dəyərində mal aparılmışdır.

TÜRKÜSTANDA

“İzvestiya” qəzeti “Taşkentskaya qazeta”ya əsasən xəbər verir ki, əvvəllər zəngin olan Xivə indi quldur dəstələri tərəfindən tamamilə qarət edilmişdir. Aleksandrovska Xivədən gəlmiş çoxlu qaçqın var.

Qəzetlər Türküstandakı vəziyyət barədə xəbər verirlər ki, Mərv Sovet qoşunları tərəfindən tutulmuşdur. Səmərqənd yaxınlığında ingilislərin və ağ-qvardiyaçıların əsas düşərgəsi yerləşir və orada döyüşlər gedir. Şirvan yaxınlığında 1000 ingilis var, onların çoxu İran və Əfqanıstandan gətirilən sindhirlərdir. Ordular hərəkətə hazır vəziyyətdədir. Türküstanda xalq tamamilə Sovet Hökumətinin tərəfindədir, hətta Buxara əmiri belə bolşevikləri dəstəkləyir və bolşevik komissarı əmir üzərində böyük nüfuza malikdir. Bəylər əmirə itaət etməkdən boyun qaçırdıqları üçün əmir Sovet Hökuməti ilə razılığa gəlmək məcburiyyətində qalır.

YERİ GƏLMİŞKƏN

“Azərbaycan”ın birinci nömrəsində, Avropa müharibəsinin əvvəlindən etibarən Zaqafqaziyanın müsəlman xalqının məruz qaldığı zorakılıqların araşdırılması və bu əhaliyə vurulan ziyanın ölçüsünün müəyyənləşdirilməsi üçün Fövqəladə Təhqiqat Komissiyasının yaradılması haqqında Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətinin qərarı çap edilmişdir. Qəzetin eyni nömrəsində xəbər verilir ki, İrəvan quberniyası müsəlmanlarının vəziyyəti təsəvvür edilməyəcək dərəcədə ağırdır: cari ilin aprel ayının axırına qədər dağıdılan müsəlman kəndlərinin sayı 199-a çatmışdır, bu kəndlərin əhalisi olan 135 min nəfər isə ermənilər tərəfindən qətl edilmiş və aclıqdan ölmüş, qismən də türk əsgərlərinin nəzarətində olan yerlərə qaçmışdır.

Zaqafqaziyadakı vəziyyətdən xəbərsiz olan hər hansı bir oxucu, bu sətirləri oxuyarkən heyrət edə bilər. Mətbuatda, xüsusilə də xarici mətbuatda sistemik bir şəkildə hər gün elan edilirdi ki, müsəlmanlar məzlum və müdafiəsiz xristian xalq – ermənilər üzərində zorakılıq edirlər, fəqət indi bircədən-birə meydana çıxır ki, müsəlmanlar ermənilər üzərində zorakılığa yol verməmiş, bunun tərsi olmuşdur.

Zaqafqaziya xalqlarının həyatına bələd olmayanlar üçün bu hadisələr heç bir xüsusi məna kəsb etmir və ermənilərin siyasi həyatında rəhbər rolunu oynayan “Daşnaksutyun” parti-

yasının Zaqafqaziya müsəlmanları barəsində güddüyü siyasətin məntiqli bir nəticəsidir. “Daşnaksutyun”un Zaqafqaziya müsəlmanları barəsində siyasəti həmişə açıq-aşkar düşməncə və aqressiv olmuşdur.

“Bu günə qədər sahib olduğumuz sosial-mənəvi dəyərlər öylə bir şəkildə idi ki, qonşularımız olan müsəlmanlardan ayrı, qapalı bir həyat yaşayırdıq və öz aramızda dostluq, yaxın qonşuluq əlaqələrini qurmağa çalışmırdıq. Ziyalılarımız, xüsusən də bizim milli siyasətimizin başında dayananlar, xalqımızın içində, kütlənin arasında türklərə, müsəlman xalqlara düşməncə münasibət yaratmaq üçün çox səy göstərmiş, onlara münasibətdə aqressiv siyasət güdmüşdür.”

Bu sətirləri tanınmış erməni qəzeti “Mşak” özünün pasxa nömrəsində yazmışdır.

Bu, bizim də fikirlərimizi təsdiq edən, olduqca qiymətli bir etirafdır.

Zaqafqaziyanın müsəlman xalqına qarşı aqressiv siyasət güdmək, onunla düşmən olmaq üçün ermənilərin nə kimi əsasları var idi? Bəlkə, bu diyarın iqtisadi həyatında müsəlmanların lider rolunda olması, onların iqtisadi üstünlüyü, erməniləri kölə etmək səyləri, dənizdən-dənizə Böyük Ermənistanın qurulmasına mane olmaq cəhdləri? Qətiyyəyən yox. Erməni xalqı çoxdan bəridir ki, rus çarlarının xüsusi fərmanından istifadə edirdi. Bu, başa düşülən idi. Müsəlman Şərqi üzərinə hücum keçərkən çarizm, erməniləri öz təbii

müttəfiqi olaraq görürdü. Rus himayəsi altında ermənilər iqtisadi cəhətdən böyüyür, mədəni baxımdan möhkəmlənir, təşkilatlanırdılar. Özlərini kifayət qədər güclü hiss etdikdə, daşnaksaqanlar nəzərlərini Türkiyə Ermənistanına çevirdilər və Türkiyə ermənilərinin müstəqilliyinə nail olmaq məqsədi ilə onlara aktiv bir şəkildə kömək etməyə başladılar. Avropa dövlətləri “xristian əhalinin qorunması” bəhanəsi ilə Türkiyənin daxili işlərinə qarışdığından, ermənilər öz məqsədlərinə asanlıqla çatırdılar. Türklərə qarşı bu zəmində yaranan düşməncə münasibət, türklərlə eyni xalqı təşkil edən Zaqafqaziya müsəlmanlarına da şamil edildi. İrəvan, Gəncə xanlıqlarının və digər xanlıqların Rusiya İmperiyasına birləşdirilməsindən sonra, Zaqafqaziya müsəlmanları siyasi səbəblərdən bərabər hüquqlu vətəndaş statusu qazana bilməmişdilər. Müsəlmanlara tətbiq edilən hüquqi məhdudiyətlər çox yaxşı məlumdur və bu barədə geniş danışmağa dəyməz. Digər tərəfdən, müsəlmanlar arasında maariflənmənin yayılması da mümkün olan bütün vasitələrlə əngəllənirdi. Müsəlmanlar arasında hər cür təşkilatlanma, hətta maarifçilik fəaliyyəti cəhdləri separatizm və panislamizm təzahürləri kimi qiymətləndirilirdi ki, həmin o daşnaksaqanların bu işdə rolu az deyildi. İqtisadi cəhətdən zəif, sıxışdırılmış, ikinci sort vətəndaş olan və kafi dərəcədə intellektual gücə də malik olmayan Zaqafqaziya müsəlmanları,

bu diyarın həyatında heç bir rol oynamırdılar və ermənilərin Böyük Ermənistan qurmaq xülyasını həyata keçirmək cəhdlərinə, istəsələr belə, mane ola bilməzdilər.

Türkiyənin, Avropa müharibəsində iştirak etmək qərarını daşnaxsaqanlar öz xülyalarını yaxın vaxtda həyata keçirmək fürsəti kimi qiymətləndirirdilər. Fəqət Böyük Ermənistanın yaradılması üçün, etnik baxımdan “təmiz” bir ərazinin yaradılması lazım idi. Və böyləliklə, əvvəlcə Qars şəhərində və vilayətində, sonra rusların Anadolu torpaqlarının dərinliklərinə doğru irəliləməsi ilə Türkiyənin digər yerlərində də müsəlman əhaliyə zülmərlər başladı. Ermənilərin Ərzincan, Ərzurum, Qars və digər yerlərdə törətdikləri, bu yerlərə doğru hərəkət edən türk əsgərlərinin şahid olduqları vəhşiliklərə baxaraq, bu zülmərin xarakteri və ölçüsü haqqında bir təsəvvürə malik olmaq mümkündür.

Rus ordusunun çəkilməsi ilə ermənilərin ayaqları altından torpaq qaçdıqda, daşnaxsaqanların Zaqafqaziya müsəlmanları barəsindəki siyasətini nəzərdən keçirəcəkləri, onlarla mehriban qonşuluq əlaqələri yaratmağa çalışacaqları gözlənilə bilərdi. Bunun yerinə, onlar, əvvəlki siyasətlərini davam etdirirlər. Ruslar getdi, fəqət ingilislər əl uzatsan çatacaq məsafədədir. Erməni hərbi birlikləri cəbhəyə getmək yerinə, İrəvan quberniyasının sərhədlərində qalır və yüzlərcə müsəlman kəndini top atəşləri ilə dağıdırlar.

Yeri gəlmişkən, zorla boşaldılan ərazilərə qaçqın ermənilər yerləşdirilir. Böyük bir uyezd olan Sürməli uyezdi müsəlmanlardan təmizlənilir. Naxçıvan şəhəri dağıdır. Bakı şəhərində, öz dəhşətinə görə bu günə qədər məlum olanların hamısını geridə qoyan, böyük bir müsəlman qırğını baş verir. Partiya mənsubiyyətinə və sosial vəziyyətinə fərq qoyulmadan 6 mindən çox müsəlman öldürülür, uşaqlar və qadınlar qətl edilir, bütöv məhəllələr yandırılır. Şamaxı uyezdinə “cəzalandırıcı” dəstələr göndərilir, Şamaxı şəhəri və onlarla kənd oddan və qılıncdan keçirilir, əhalisi qırılır. Eyni zorakılıqlar Bakı quberniyasının başqa yerlərində də baş verir. Bütün bunlarla eyni vaxtda, daşnaxsaqanlar dünyanın hər yerinə ermənilərin müsəlmanlar tərəfindən qətl edildikləri barədə teleqramlar göndərilir. Hətta son anda, cənab Gegeçkori və K-o ucbatından öz hərbi qüvvələrini yaratmağa imkan tapmayan Zaqafqaziya müsəlmanlarının müdafiəsinə onların qardaşları olan türklər gəldikdə belə, daşnaxsaqanlar çılgın bir korluqla, heç cürə sakitləşə bilmirdilər. Hələ onu demirik ki, Azərbaycanı öz paytaxtından – Bakıdan məhrum etmək üçün əllərindən gələni etmişdilər. Azərbaycana məxsus olduğu ermənilərin heç bir siyasi xadimi tərəfindən şübhə altına alınmayan torpaqlarda “Qarabağ (Şuşa) Respublikası”-nı qurur, Azərbaycanın mübahisə predmeti olmayan digər torpaqlarına qarşı da iddialar irəli sürür və bu

iddialarını bəzi əməli işlərlə möhkəmləndirirdilər. Silah gəzdirməyə gücü çatan ermənilər səfərbər edilir və müəyyən məntəqələrdə toplaşırdılar ki, türklər Bakı önlərində müvəffəqiyyət qazana bilməsələr, müsəlman əhalinin üstünə hücumu keçsinlər.

Daşnaxsaqanların əsas iddia obyektinə olan Bakını itirdikləri və qədim müsəlman xanlığının mərkəzi olan İrəvan şəhərinin – müsəlmanlardan tamamilə “təmizlənmişdir” – ürək ağrısı ilə ermənilərə güzəştə gedildiyi indiki vaxtda, daşnaxsaqanlar – onlar üçün nə qədər çətin olsa da – Zaqafqaziya müsəlmanları ilə düşmənçiliklərini unutmamalı, müsəlmanlarla mehriban qonşuluq əlaqələri yaratmağa çalışmalı, iki qonşu xalq arasında narazılığa səbəb ola biləcək bütün hərəkətlərdən uzaq durmalıdırlar. Bu iki xalqın bir çox ortaq marağı var və son vaxtların kədərli hadisələrinin açdığı yaraları sağaltmaq üçün hər ikisi də xeyli səy göstərməlidir.

T. M.

YERİNİ BULMUŞ ARZULAR

Əvət, bu gün Azərbaycan sərbəst, fəqət fikrən və ruhən türk olaraq sərbəst bulunur.

1811 sənələrinə qədər müstəqil yaşamaqda olan Bakı, Şirvan, Qarabağ, Şəki, Gəncə, İrəvan xanlıqları ar-

tıq şimaldan cənuba tərəf irəliləməkdə olan rusların əsakiri-istilakaranəsi [istilaçı orduları] qarşısında birər-birər süqut etməyə başlayırlardı. Təkrar Bakını indi düşmənlərindən xilas etmək üçün türklüyün hamiyi-əzəmi [ən böyük himayəçisi] bulunan və yeganə müstəqil yaşayan Osmanlı qardaşlarımız bu gün qardaşlıq əlini biz Azərbaycan türklərinə uzatmışlardır. Yenə Azərbaycanın sərbəst fikirli qəhrəman övladları əsrlərcə bundan əvvəl açılmış tarixlərinin səhifələrinə təkrar bir qaçdənə şan və şərəf səhifələri əlavə etmək uğrunda çalışırlar. Bu münasibətlə “Azərbaycan” qəzetəsi qarelərinə [oxucularına] Azərbaycan türklərinin kəndi istiqlalıyyətləri uğrunda keçmişdə nə qədər fədakarlıq ibraz etmiş [göstərmiş] olduqlarını göstərən bir qaç tarixi misal ərz etməyi münasib gördüm.

1721 sənəsinə qədər həməən süku-nət içərisində yaşamaqda olan Qafqaziyaya ilk ixtilal qılgıncımları bu vaxtlarda Dağıstanın bəyi bulunan Davudun İran şahına qarşı qiyam etməsi ilə atılmış oldu. Zira mumaileyh [adı çəkilən şəxs] o vaxtlar İrana tabe bulunan Şamaxı xanlığına girmiş və orada tələf etdiyi bir çoxları arasında rus tacirlərindən də bir çoxunu tələf etmişdi. Bundan son dərəcə qorxuya və həyəcana düşmüş olan şah, Rusiya çarı bulunan Petronun şiddəti-qeyzini təskinə [qəzəbinin şiddətini azaltmağa] çalışaraq, kəndisinə bir çox hədiyyə və imtiyazlar vermişdi. Böyləcə, xarici düş-

məndən kəndisini saxlaya bilməmişsə də, fəqət İranın daxili bir qaç sənələr ehtirasat alovlarına qapılmışdı. 1722 sənələrində, İran taxtının qasibi bulunan [İran taxtını qəsb edən] Şah Hüseyinin taxtından süqutuna və məşru [qanuni] olan haqqı-hökmdarisini [hökmdarlıq haqqını] istirdad etməsində [geri almasında] Təhmasibi-Saniyə [II Təhmasibə] müavinəti-feilyyədə [əməli yardımda] bulunmağı vəsilə ittixaz edərək [bəhanə göstərərək], Dəli Petro kəndi əsakirini [əsgərlərini] Terek vadilərinə və Dağüstana sövq etmişdi. Bu sayədə İran taxtına cülus etmiş olan Şah Təhmasib mükafat olaraq Dərbənd və Bakı şəhərlərini, Xəzər dənizi sahillərindəki bütün əraziyi-aidəsi ilə [əlaqədar ərazilərlə] ilk dəfə və əbədi olaraq Dəli Petronun təhti-idarəsinə [hakimiyyəti altına] tərək edirdi. Bu o qədər ağılsızcasına və xainanə bir hərəkət idi ki, şah kəndisi dəxi bunun fərqi-nə vardı, fəqət artıq iş olub bitmişdi. Şahın bu hərəkəti İran və xüsusilə Bakı və Dərbənd şəhərləri əhalisini son dərəcə hiddətləndirmişdi. Bu arada İran sərdarı bulunan Nadir Əfşarı bir səfər əsnasında əhali və əsakir [əsgərlər] hökmdarlığa intixab etmişlər [seçmişlər] və bir müharibə sonunda 1735-də Gəncədə yapılan bir müahidə mövcubincə [sazişə uyğun olaraq] Rusiya Bakıdan və Dərbənddən sərfi-nəzər edirdi [vaz keçirdi]. Bu hal bir qədər davam etdi. Fəqət 1795-də Gürcüstanı iranlılardan xilas etmək üçün göndərilən Rusiya əsakiri bir tərəfdən Tiflisə girir və digər tərəf-

dən general Zubov Xəzər dənizi sahilləri ilə və general Bulqakov isə dağ yolları ilə Dərbəndə tərəf irəliləyirdi. Təbii idi ki, kiçik Dərbənd şəhəri kəndi başına rusları dəf edəmməyəcəkdi. Şəhər az sürən, fəqət qəhrəmananə bir müdafiədən sonra süqut etdi. Bunun mütləqib də [bunun ardınca da] Quba və Bakı qalaları işğal olundu. Sonraları Bakı, Gəncə, Şəki, Qarabağ və Şirvan xanlıqları 1803-1806 sənələri zərfində mütləddid dəfələr [bir neçə dəfə] ruslara qarşı qiyam ilə təkrar istiqlaliliyyətlərini istirdad etməyə [geri almağa] qalxışmışlarsa da, fəqət pək qanlı çarpışma dövrləri keçirdikdən sonra, nəticədə nisbət qəbul edəmməyəcək dərəcədə qüvvətli olan rus əsgərləri tərəfindən şiddətlərlə yatışdırılmışdı. Fəqət pək zahiri olan bu asayiş çox sürmədi. Rusların məmləkətlərinə gəlib yerləşmələrin[i] çəkəmməyən Qafqaziyanın cəngavər oğulları kəndi hürriyyətlərini məmləkətlərinin yüksək şahiqələrinə [dağ zirvələrində] mühafizə etməyə qərar vermişlər və oralarına çəkilərək fürsət bəkləyirdi. Bu aralıq bir az sükunpəzir olmuş [sükunət tapmış] Qafqaziya 1808 sənələrində Rusiya ilə Türkiyə arasında başlayan müharibə dolayısıyla təkrar ixtilal atəşləri içərisində yanırırdı. Xüsusilə o zaman ruslardan qeyri-məmnunü mütləhəyyic [qeyri-məmnun və həyəcanlanmış] bulunan Qarabağ mahalında asayişin pozulmamasına diqqət etmək rusların ən müqtədir və ən atəşin bir əsgəri olan kapitan Kotlyarevskinin

yədi-iqtidarına [müqtədir əlinə] buraxılmışdı. Mumailəy [adı çəkilən şəxs] ittixaz etdiyi tədabiri-şədidə [gördüyü sərt tədbirlər] sayəsində sükunətin mühafizəsinə bir qədər müvəffəq oldu da, fəqət 1811-də birdən-birə Qarabağın hər guşəsini şuriş və qələyan [qovğa və qalmaqal] bürüdü. Bu isə bu dəfə miralay (polkovnik) rütbəsi almış olan Kotlyarevskinin hiddətini mövcib [hiddətinə səbəb] olduğundan, insaniyyətə müğayir [zidd] pək qanlı və vəhşi bir surətdə şu qiyamı yatışdırdı. Qafqaziya müsəlmanları kəndilərindən pək ziyadə qüvvətli olan ruslarla bu qədər sənə çarpışma nəticəsində büsbütün yorğun düşmüşlər və məmləkət də başdan-başa bir xarabazar halına gəlmişdi.

İştə bu üsyanlar, bu qiyamlar və Qafqaziya xanlıqlarının, bəyliklərinin hər bir fürsətdən istifadə edərək qələyanları bu yerlərin heç bir vaxt tamamilə bir rus məmləkəti olmağa müstəid [uyğun] olmadığını sərəhətən [açıqca] göstərməkdədir. Əhali heç bir vaxt ruslara tərəfdar olammaz bir haləti-ruhiyyədə buluna gəlmişlərdir. Demək Qafqaziya müsəlmanlarının bu vaxta qədər sükut etmələri yalnız rusların keçmişdə kəndilərinə qarşı istemal etdikləri şiddət və vəhşətlərini tamamilə unutmadıqlarından irəli gəlir. Fəqət şimdi artıq sabiq Rusiyanın şövkət və əzəmətindən əsər belə qalmamış. Şimdi artıq daimi bir şiddət və təzyiq səbəbilə qəlblərinin ən dərin, ən müqəddəs guşələrində oxşayaraq bəslə-

dikləri milliyyət hislərini pək yüksəkədən coşqun və daşqın fəryadlarla aləmə qarşı söyləməyə imkan bulmuşlardır. İştə bu haləti-ruhiyyə ilə yaşamaqda olduqlarından və bu dəfə İranın artıq süqut etmək üzrə bulduğunu gördüklərindən, nöqtəyi-təvəccöhləri yalnız Boğazlarda, İstanbulda bulunurdu. Bu gün Osmanlı türklərinin Qafqaziya gəlib çıxmalarının Azərbaycan türkləri arasında bu qədər çılğın, bu qədər dərin sevinclər qaldırdığı dəxi işbu haləti-ruhiyyənin nəticəsidir. Əcnəbi, xüsusilə Tiflisdə nəşr olunan məlum dəvair [dairələrin] qəzetələrinin ara-sıra bizim türkləri qardaşcasına qəbul etdiyimizdən, bilməm kimlərə qarşı sanki xəyanət və nankorluq etmiş olduğumuzu irəliyə sürərək, üzərimizə köpürərəkədən çirkəblər yağdırmaqdadırlar. Bunlar öylə kütahbin [bəsirətsiz] və biçarələrdirlər ki, bura türklərinin tarixi-mazilərini [keçmiş tarixlərini] nəzər-diqqətdən keçirmədən qələm yürütməkdədirlər. Böylələrinə cavab verməyə belə tənəzzül etməyiz. Onlar yalnız burada təqərrür etmiş [qərarlaşmış] hali-hazırı çəkəmmədiklərindən, hiddətlənərək sara [epilepsiya] xəstəliyinə düşər olanlar misali kəndilərini aləmə qarşı büsbütün gülünc bir vəziyyətə qoyduqlarından, hallarına acırız. Bunlar bizi əsrlərdən bəri göz yaşları ilə bəklədiyimiz qan və din qardaşlarımız olan türkləri – hissən belə olsun [hissi cəhətdən olsa belə] – qardaş namına yaxışır bir surətdə qəbul etmiş olduğumuzla ittiham

etməməlidirlər. Zira onlar bizdən ruhüləqvam [qövmdaşlıq ruhu], hissiyyatı-milliyəyə [milli hislərə], hasili, təbiətə müğayir ağılsızcasına bir fədakarlıqda bulunmaqlığımızı istəyirlər ki, bu, iqtidarımızın fəvqündə olduğundan bunu yapammayız.

Abidin

Qəzetəmiz bu gündən Bakıya köçdü-yünə binaən hər bir siparişat [sifarişlər] üçün bundan sonra bu ünvana müraciət etməli: Bakü, “Azərbaycan” qəzetəsi idarəsi.

İdarədən

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

“Azərbaycan” qəzetinin 4-cü nömrəsi, bir səhifəsi Azərbaycan, üç səhifəsi rus dilində olmaqla, cəmi 4 səhifə həcmində çap edilmişdir. Burada, Azərbaycan dilində çapa gedən səhifənin transliterasiyası və rusdilli səhifələrin tərcüməsi təqdim olunur. Rusdilli səhifələrdəki bəzi materiallar (elanlar, 27, 29 və 30 iyul 1918-ci il tarixli Hökumət qəraradları) daha sonra qəzetin Azərbaycan dilində çap edilən versiyasının müxtəlif nömrələrinə daxil edildi-yindən, bu nömrədən çıxarıldı.

səh. 27. Qəzetin nəşr tarixi səhvən “7 zilhicca” kimi getmişdir, “18 zilhicca” olmalıdır.

“Dərc olunmayan övraq iadə edilməz.” (Çap edilməyən materiallar qaytarılmır.) Qəzetdə səhvən belə getmişdir: “Dərc olunmayan övraq dərc olunmaz.”

Maarif Nəzarətindən

səh. 27. “Keçmişdə Bakı Fəhlə Vəkilləri Şurasının...”: burada söhbət Bakı Sovetindən (Bakı Fəhlə Deputatları Soveti) gedir.

“...Bakıda Parapet yanındakı mətbəə-xananı...”: burada söhbət Orucov Qardaşları mətbəəsindən gedir. Bakı Soveti, “milliləşdirmək” adı altında mətbəəni bağlamışdı.

Bakının alınması haqqında

səh. 28. “Fürsətdən istifadə etməyə çalışın 50 müsəlman, Ali komanda heyətinin əmri ilə...”: Türk Ordusu komandanlığı nəzərdə tutulur.

səh. 29. “Qars” və “Ərdahan” kano-ner qayıqları Rusiya İmperiyasının Xəzər donanmasını gücləndirmək məqsədi ilə

1909-cu ildə Sankt-Peterburqda inşa edilmiş, 1911-ci ildə Xəzər dənizinə gətirilmişdir. Bu gəmilər 1919-cu ilin avqustundan Azərbaycan Cümhuriyyətinin hərbi dəniz donanmasının tərkibinə daxil edilmişdir. Bolşevik işğalından sonra adları dəyişdirilən gəmilər Sovet donanmasında xidmətə davam etmişdir. Qayıqlara “Qars” və “Ərdəhan” adlarının verilməsinə gəldikdə isə, qeyd etmək lazımdır ki, Qars və Ərdəhan vilayətləri 1878-ci ildə Rusiya İmperiyası tərəfindən işğal edilmiş və 1918-ci ilə qədər bu dövlətin tərkibində qalmışdır.

Bakıda vəziyyət

səh. 29. “...Ali komandanlığın tapşırığı ilə..”: Türk Ordusu komandanlığı nəzərdə tutulur.

Qəzetdə “F. İlyuşkin” kimi verilən şəxs bir müddət müvəqqəti olaraq Bakı Bələdiyyə İdarəsinin sədri vəzifəsini icra edən Pyotr Fyodoroviç İlyuşkin olmalıdır.

səh. 30. “Xəzər donanmasının komandiri..”: Rusiyanın Xəzər dənizindəki hərbi donanması nəzərdə tutulur.

Bakının alınması Tiflis mətbuatında

səh. 30. “İfrat sol partiyaların orqanları olan “Trudovoye znamya” (sosialist inqilabçılar) və “Borba” (sosial-demokratlar)..”: burada müvafiq olaraq Rusiya Sosialist İnqilabçılar Partiyası və Rusiya Sosial-Demokrat Fəhlə Partiyası nəzərdə tutulur.

Türkiyədə

səh. 33. “...Gürcüstan üçün Almaniya şahzadəsi və Ermənistan üçün Avstriya Böyük Hersoqu ən yaxşı qəyyumlar ola bilər..”: Burada söhbət müvafiq olaraq Almaniya vəliəhd şahzadəsi Fridrix Vilhelmdən və Avstriya-Macaristan Böyük Herso-

qu Peter Ferdinanddan gedir.

“Tripoli, Kirenaika və Dodekanes Sultana qaytarılmadan..”: söhbət Osmanlı sultanı VI Mehmeddən gedir.

“Müttəfiqlərimiz eyni qayda ilə adaların..”: Söhbət Dodekanes arxipelaqından gedir.

Krım

səh. 33. “Keçmiş Dövlət Duması üzvünün sədrliyi ilə yeni bir Nazirliyin qurulması ehtimal edilir..”: Burada söhbət, keçmiş Dövlət Duması üzvü Solomon Samoyloviç Krımın sədrliyi altında qurulacaq İkinci Krım Regional Hökumətindən gedir.

səh. 33-34. “...Krım Nazirliyi tam heyətdə hakimiyyətdən çəkilir... Simferopolda Krım hökumətinin nümayəndələri ilə..”: hər iki cümlədə Birinci Krım Regional Hökuməti nəzərdə tutulur.

Türküstanda

səh. 34. “...hətta Buxara əmiri belə..”: Burada söhbət sonuncu Buxara əmiri Seyid Alim xandan gedir.

Yerini bulmuş arzular

səh. 37. “1721 sənəsinə qədər həməən sükunət içərisində yaşamaqda olan Qafqaziyaya ilk ixtilal qılgıçımları bu vaxtlarda Dağıstanın bəyi bulunan Davudun İran şahına qarşı qiyam etməsi ilə..”: “1721” yerinə qəzetdə səhvən “1712” getmişdir. Burada Səfəvi şahı Sultan Hüseyn nəzərdə tutulur.